

بررسی ساختار اقتصاد کلان و تجارت کالاهای اساسی فدراسیون روسیه با تأکید بر فرصت‌های تجاری و تأمین کالاهای اساسی ایران

رشت، بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۶۶۵۴۸-۴۱۶۹۷

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

سال ۱۴۰۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شناسنامه

عنوان

بررسی ساختار اقتصاد کلان و تجارت کالاهای اساسی فدراسیون روسیه با
تأکید بر فرصت‌های تجاری و تأمین کالاهای اساسی ایران

تهیه و تنظیم: مرکز پژوهش اتاق و دبیرخانه شورای گفتگوی اتاق بازرگانی گیلان
کارشناس: مهرناز شرافت

ناظر: دکتر شراره کاووسی - دکتر محمدرضا تقی‌زاده

خرداد ۱۴۰۵

آدرس: رشت، بلوار ولیعصر، شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

guilancima@gmail.com

www.iccinguil.ir

صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴	مقدمه
۵	تصویر کلان اقتصاد روسیه: عملکرد، نوسانات و آثار اقتصادی
۷	تجارت خارجی فدراسیون روسیه با تاکید بر کالاهای اساسی
۱۲	مقایسه صادرات و واردات کالاهای اساسی فدراسیون روسیه برحسب نوع کالا
۱۴	مقایسه سهم اقلام اصلی در سال ۲۰۲۴
۱۵	تحلیل ساختار شرکای اصلی تجاری روسیه در بازار کالاهای اساسی
۱۷	کالای اولویت‌دار برای ایران در بازار روسیه
۱۸	جمع‌بندی

مقدمه

تأمین پایدار کالاهای اساسی و مدیریت امنیت غذایی، در سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های اقتصادی و راهبردی کشورها تبدیل شده است. تحولات ژئوپلیتیکی، نوسانات بازارهای جهانی، اختلال در زنجیره‌های تأمین، افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل و محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها و بحران‌های بین‌المللی، موجب شده است که کشورها بیش از گذشته به تنوع‌بخشی در مبادی تأمین کالاهای اساسی و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای توجه کنند. در این میان، فدراسیون روسیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات کشاورزی و غذایی جهان، جایگاه ویژه‌ای در بازار جهانی غلات، روغن‌های گیاهی و نهاده‌های دامی دارد و طی سال‌های اخیر نقش آن در تأمین امنیت غذایی کشورهای منطقه پررنگ‌تر شده است.

روسیه با برخورداری از منابع گسترده طبیعی، اراضی وسیع کشاورزی و ظرفیت بالای تولید محصولات استراتژیک، توانسته سهم قابل توجهی از تجارت جهانی کالاهای اساسی را به خود اختصاص دهد. هم‌زمان، تغییر مسیر تجارت خارجی این کشور در پی تحولات سیاسی و اقتصادی بین‌المللی، فرصت‌های جدیدی را برای توسعه همکاری‌های اقتصادی با کشورهای منطقه از جمله جمهوری اسلامی ایران فراهم ساخته است. نزدیکی جغرافیایی، دسترسی مشترک به دریای خزر، توسعه کریدور بین‌المللی شمال-جنوب و ظرفیت‌های حمل‌ونقل دریایی و بندری، بستر مناسبی برای گسترش مبادلات تجاری میان دو کشور ایجاد کرده است.

در شرایط کنونی، بررسی امکان توسعه واردات کالاهای اساسی از روسیه برای ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا بخشی از نیاز کشور در حوزه غلات، روغن‌های خوراکی و نهاده‌های دامی می‌تواند از طریق بازار روسیه با هزینه کمتر، سرعت بیشتر و ریسک پایین‌تر تأمین شود. علاوه بر این، توسعه همکاری‌های تجاری و تهاوتی میان دو کشور می‌تواند زمینه کاهش فشارهای ارزی، تقویت امنیت غذایی و افزایش تاب‌آوری زنجیره تأمین کشور را فراهم سازد.

در این چارچوب، استان گیلان به‌واسطه موقعیت ژئواکونومیک، برخورداری از بنادر فعال در حاشیه دریای خزر و اتصال به شبکه‌های حمل‌ونقل داخلی و بین‌المللی، از ظرفیت قابل توجهی برای ایفای نقش در زنجیره واردات، ذخیره‌سازی و توزیع کالاهای اساسی برخوردار است. توسعه زیرساخت‌های بندری، لجستیکی و انبارهای استراتژیک در استان می‌تواند ضمن تسهیل تجارت با روسیه، جایگاه گیلان را به‌عنوان یکی از محورهای اصلی تأمین کالاهای اساسی کشور تقویت کند.

بر همین اساس، گزارش حاضر با هدف بررسی ساختار تجارت کالاهای اساسی روسیه، تحلیل روند واردات و صادرات این کشور، شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های همکاری تجاری ایران و روسیه و همچنین ارزیابی ظرفیت‌های استان گیلان در حوزه واردات و لجستیک کالاهای اساسی تهیه شده است. در این گزارش تلاش شده با استفاده از داده‌های تجارت خارجی و تحلیل روندهای اقتصادی، تصویری روشن از ظرفیت‌های موجود برای توسعه همکاری‌های تجاری و تأمین کالاهای اساسی از مسیر روسیه ارائه شود.

۱- تصویر کلان اقتصاد روسیه: عملکرد، نوسانات و آثار اقتصادی

فدراسیون روسیه با وسعتی نزدیک به ۱۷ میلیون کیلومتر مربع، پهناورترین کشور جهان از نظر مساحت محسوب می‌شود و بخش قابل توجهی از پهنه اوراسیا را در بر می‌گیرد. جمعیت این کشور طبق برآوردهای سال ۲۰۲۳ حدود ۱۴۴ میلیون نفر است و مرکز سیاسی، اقتصادی و اداری آن در شهر مسکو قرار دارد. زبان روسی زبان رسمی کشور بوده و ساختار حکمرانی آن مبتنی بر نظام جمهوری فدرال است.

روسیه اگرچه با جمهوری اسلامی ایران مرز زمینی مشترک ندارد، اما از طریق دریای خزر دارای مرز آبی است که بستر همکاری‌های اقتصادی، انرژی و ترانزیتی میان دو کشور را فراهم می‌سازد. این کشور از شمال به اقیانوس منجمد شمالی، از شرق به اقیانوس آرام و از جنوب و غرب به مجموعه‌ای از کشورهای آسیایی و اروپایی - شامل چین، مغولستان، قزاقستان، گرجستان، اوکراین، فنلاند و چند کشور دیگر - محدود می‌شود. چنین گستره جغرافیایی موجب شکل‌گیری تنوع اقلیمی قابل توجهی شده که از توندراهای شمالی تا جنگل‌های معتدل و استپ‌های وسیع جنوبی را دربر می‌گیرد.

روسیه یکی از بزرگ‌ترین دارندگان منابع طبیعی در جهان است؛ به‌ویژه ذخایر عظیم نفت، گاز طبیعی، زغال‌سنگ و انواع مواد معدنی که بخش قابل توجهی از پایه‌های تولید و تجارت خارجی این کشور را تشکیل می‌دهد. اتکای اقتصاد روسیه به صادرات انرژی، در کنار موقعیت ژئوپولیتیک آن در همسایگی اروپا و آسیای مرکزی، باعث شده این کشور نقش مهمی در امنیت انرژی، جریان‌های تجاری منطقه‌ای و معادلات بین‌المللی ایفا کند.

بررسی روند شاخص‌های کلان اقتصادی روسیه در فاصله سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که اقتصاد روسیه در این دوره با نوسانات قابل توجهی مواجه بوده است به طوری که تولید ناخالص داخلی از حدود ۱۴۲۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به حدود ۱۵۰۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ افزایش یافت که بیانگر مرحله‌ای از بهبود اقتصادی پس از رکود ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ است. با این حال، در سال ۲۰۲۲ این شاخص با کاهش نسبی به حدود ۱۴۷۲ میلیارد دلار رسید که می‌تواند تا حد زیادی تحت تأثیر تحولات ژئوپولیتیکی و تشدید محدودیت‌های اقتصادی و تجاری قرار گرفته باشد. در سال ۲۰۲۳ مجدداً افزایش تولید ناخالص داخلی تا حدود ۱۵۲۵ میلیارد دلار مشاهده می‌شود که نشان‌دهنده نوعی سازگاری نسبی اقتصاد روسیه با شرایط جدید اقتصادی و تجاری است.

روند نرخ رشد اقتصادی نیز این نوسانات را تأیید می‌کند. اقتصاد روسیه در سال ۲۰۲۰ با رشد منفی ۲.۷ درصد مواجه شد که پیامد مستقیم رکود جهانی ناشی از همه‌گیری کرونا و کاهش فعالیت‌های اقتصادی بود. در سال ۲۰۲۱ اقتصاد این کشور با رشد قابل توجه ۵.۶ درصدی مواجه شد که نشان‌دهنده بازگشت نسبی تقاضا و بهبود فعالیت‌های اقتصادی است. با این حال، در سال ۲۰۲۲ نرخ رشد دوباره منفی و در حدود منفی ۲.۱ درصد ثبت شد که به احتمال زیاد با پیامدهای تحریم‌های اقتصادی، محدودیت‌های تجاری و تغییر مسیر جریان‌های مالی و

تجاری مرتبط بوده است. در سال ۲۰۲۳ اقتصاد روسیه مجدداً وارد مسیر رشد شده و رشد ۳.۶ درصدی را تجربه کرده است که می‌تواند ناشی از تعدیل ساختار اقتصادی، افزایش همکاری با بازارهای جدید و تقویت برخی بخش‌های داخلی باشد.

بررسی تولید ناخالص داخلی سرانه نیز نشان می‌دهد که سطح درآمد اسمی در این دوره نسبتاً باثبات بوده است. این شاخص از حدود ۹۶۳۲ دلار در سال ۲۰۲۰ به ۱۰۲۰۷ دلار در سال ۲۰۲۱ افزایش یافت، سپس در سال ۲۰۲۲ اندکی کاهش یافته و به حدود ۱۰۰۳۰ دلار رسید و در سال ۲۰۲۳ مجدداً به حدود ۱۰۴۲۱ دلار افزایش یافته است. این روند بیانگر آن است که علی‌رغم نوسانات اقتصادی، سطح متوسط درآمد اسمی در اقتصاد روسیه تغییرات شدیدی را تجربه نکرده است.

در مقابل، شاخص تورم بر اساس شاخص قیمت ضمنی تولید ناخالص داخلی نشان‌دهنده فشارهای تورمی قابل توجه در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ است. نرخ تورم از حدود ۱ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۱۹ درصد در سال ۲۰۲۱ و ۱۷ درصد در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته که می‌تواند نتیجه ترکیبی از عواملی همچون نوسانات نرخ ارز، افزایش هزینه‌های تولید، اختلال در زنجیره‌های تأمین و محدودیت‌های وارداتی باشد. با این حال، در سال ۲۰۲۳ این شاخص به حدود ۷ درصد کاهش یافته که بیانگر کاهش نسبی فشارهای تورمی و تلاش سیاست‌های پولی و اقتصادی برای کنترل تورم است.

از منظر ساختار اقتصادی، سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری از تولید ناخالص داخلی روندی کاهشی داشته و از ۴ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۳.۳ درصد در سال ۲۰۲۳ رسیده است. این روند می‌تواند نشان‌دهنده رشد سریع‌تر سایر بخش‌های اقتصادی یا تغییر تدریجی ساختار اقتصاد به سمت بخش‌های صنعتی و خدماتی باشد. با این حال، با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و منابع گسترده روسیه، بخش کشاورزی همچنان نقش مهمی در امنیت غذایی داخلی و صادرات محصولات کشاورزی ایفا می‌کند.

سهم تجارت از تولید ناخالص داخلی نیز روندی نزولی را در سال‌های اخیر نشان می‌دهد. این شاخص از ۵۰.۲ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۴۱.۸ درصد در سال ۲۰۲۳ کاهش یافته است. چنین روندی می‌تواند بازتابی از کاهش تعاملات تجاری با برخی بازارهای سنتی، تغییر مسیر تجارت خارجی، یا افزایش نقش تولید و مصرف داخلی در اقتصاد باشد. کاهش سهم تجارت همچنین ممکن است نشان‌دهنده شرایط محدودتر در دسترسی به بازارهای بین‌المللی و تغییر در الگوی تجارت خارجی باشد.

در بخش کشاورزی و تولید غذا، شاخص تولید مواد غذایی از ۱۱۲ در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ۱۲۶ در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است که نشان‌دهنده رشد قابل توجه تولید مواد غذایی در این دوره است. این روند می‌تواند نتیجه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، بهبود بهره‌وری تولید و سیاست‌های حمایت از تولید داخلی باشد. افزایش تولید مواد غذایی در شرایط محدودیت‌های تجاری می‌تواند نقش مهمی در تقویت امنیت غذایی و کاهش وابستگی به واردات داشته باشد.

در مجموع، بررسی این شاخص‌ها نشان می‌دهد که اقتصاد روسیه در فاصله سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳ تحت تأثیر مجموعه‌ای از شوک‌های خارجی و تحولات ژئوپولیتیکی قرار داشته، اما در عین حال توانسته تا حدی با شرایط جدید سازگار شود. نوسانات رشد اقتصادی، افزایش تورم در برخی سال‌ها و کاهش سهم تجارت از تولید ناخالص داخلی از مهم‌ترین نشانه‌های فشارهای اقتصادی در این دوره هستند. در مقابل، بهبود رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۳ و افزایش تولید مواد غذایی بیانگر تلاش برای تقویت ظرفیت‌های داخلی و سازگاری ساختاری اقتصاد با شرایط جدید بین‌المللی است.

جدول ۱- شاخص‌های کلان اقتصادی فدراسیون روسیه

شاخص	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳
تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۲۰۱۵ (میلیون دلار)	۱,۴۲۲,۷۶۷	۱,۵۰۲,۶۴۵	۱,۴۷۱,۵۴۵	۱,۵۲۴,۵۲۰
نرخ رشد اقتصادی	-۲.۷	۵.۶	-۲.۱	۳.۶
تولید ناخالص داخلی سرانه (دلار)	۹,۶۳۲	۱۰,۲۰۷	۱۰,۰۳۰	۱۰,۴۲۱
نرخ تورم براساس شاخص قیمت ضمنی تولید ناخالص داخلی (درصد)	۱	۱۹	۱۷	۷
سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری از تولید ناخالص داخلی (درصد)	۴	۳.۹	۳.۸	۳.۳
سهم تجارت از تولید ناخالص داخلی	۴۶	۵۰.۲	۴۳.۳	۴۱.۸
شاخص تولید مواد غذایی	۱۱۲	۱۱۲	۱۲۶	-
سهم صادرات محصولات غذایی از کل صادرات کالا	۸.۳	۶.۶	-	-
سهم واردات مواد غذایی از کل واردات کالا	۱۲.۱	۱۰.۹	-	-

منبع:

- بانک جهانی

۲- تجارت خارجی فدراسیون روسیه با تاکید بر کالاهای اساسی

۲-۱- مقایسه صادرات و واردات کالاهای اساسی فدراسیون روسیه برحسب ارزش

فدراسیون روسیه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین قدرت‌های کشاورزی جهان، طی دهه‌های اخیر نقش فزاینده‌ای در تأمین امنیت غذایی منطقه‌ای و جهانی ایفا کرده است. گستره وسیع جغرافیایی این کشور، دسترسی به منابع غنی آب، بهره‌مندی از زمین‌های وسیع و حاصلخیز، و توسعه زیرساخت‌های مرتبط با کشت، دامپروری و صنایع تبدیلی، روسیه را در جایگاه یکی از مهم‌ترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات کشاورزی در جهان

قرار داده است. برخورداری از فناوری‌های نوین کشاورزی، توسعه صنایع فرآوری مواد غذایی، و سیاست‌های حمایتی دولت در بخش کشاورزی نیز به تقویت جایگاه این کشور در بازار جهانی کمک کرده است. با وجود این مزیت‌ها، ساختار تولید و تجارت غذایی روسیه همچنان در برخی حوزه‌ها با وابستگی نسبی به واردات مواجه است. نیاز به واردات برخی کالاهای اساسی مانند نهاده‌های دامی، روغن‌ها، میوه‌ها و پروتئین‌های حیوانی، این کشور را در معرض نوسانات قیمت جهانی، محدودیت‌های، و تحولات ژئوپلیتیکی قرار می‌دهد. این موضوع به‌ویژه در سال‌های اخیر و به‌دنبال افزایش تنش‌های بین‌المللی اهمیت بیشتری یافته است. تجاری در بازه زمانی ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴، تجارت خارجی روسیه در حوزه کالاهای اساسی غذایی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل داخلی و خارجی قرار گرفت. همه‌گیری کووید-۱۹ اختلالات قابل توجهی در زنجیره تأمین جهانی ایجاد کرد. تحریم‌های گسترده غرب علیه روسیه و پیامدهای جنگ اوکراین نیز مسیرهای تجاری، دسترسی به بازارها و جریان سرمایه را با تغییرات چشمگیر مواجه کرد. علاوه بر این، نوسانات نرخ روبل، تغییر سیاست‌های تعرفه‌ای، و محدودیت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی از جمله عواملی بودند که بر الگوی واردات و صادرات این کشور اثر گذاشتند. در واکنش به این تحولات، دولت روسیه مجموعه‌ای از سیاست‌های جایگزینی واردات، حمایت از تولید داخلی و کنترل صادرات کالاهای استراتژیک را به اجرا گذاشت تا ثبات بازار داخلی و امنیت غذایی کشور حفظ شود.

بررسی آمار تجارت خارجی کالاهای اساسی روسیه در فاصله سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ نشان می‌دهد که ساختار تجارت این گروه از کالاها بر پایه مازاد تجاری قابل توجه شکل گرفته است. در این دوره، ارزش صادرات کالاهای اساسی مورد بررسی از حدود ۱۵.۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۲۴.۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش یافت، هرچند در سال ۲۰۲۴ به حدود ۱۵.۷ میلیارد دلار کاهش پیدا کرد. در مقابل، واردات این مجموعه از کالاهای اساسی روندی کاهشی داشته و از حدود ۴.۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به حدود ۲.۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۴ رسیده است.

جدول ۲- تراز تجاری فدراسیون روسیه در زمینه واردات و صادرات کالاهای اساسی

شاخص	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴
صادرات (هزار دلار)	۱۵,۷۹۳,۹۵۲	۱۶,۶۸۱,۱۵۴	۱۸,۶۵۸,۷۴۸	۲۴,۳۳۳,۲۷۸	۱۵,۷۲۶,۴۹۴
واردات (هزار دلار)	۴,۸۲۸,۰۴۲	۵,۵۸۳,۴۸۳	۳,۶۵۲,۳۱۳	۲,۹۳۸,۸۳۲	۲,۸۲۰,۲۳۷
تراز تجاری (هزار دلار)	۱۰,۹۶۵,۹۱۰	۱۱,۰۹۷,۶۷۱	۱۵,۰۰۶,۴۳۵	۲۱,۳۹۴,۴۴۶	۱۲,۹۰۶,۲۵۷

منبع:

- داده‌های پایگاه Trade Map

در سال ۲۰۲۴، در بین اقلام کالاهای اساسی، بیشترین سهم صادرات روسیه به گندم اختصاص داشته است؛ کالایی که با سهم ۳۱ درصد و ارزش ۴,۹۲۷,۰۲۱ هزار دلار همچنان ستون اصلی سبد صادرات غذایی این کشور به شمار می‌رود. پس از آن، روغن آفتاب‌گردان با سهم ۲۵ درصد (۳,۹۰۸,۵۴۱ هزار دلار)، حبوبات با سهم ۸ درصد (۱,۲۴۰,۸۵۸ هزار دلار)، روغن کلزا با سهم ۸ درصد (۱,۱۵۳,۵۷۶ هزار دلار)، گوشت مرغ با سهم ۵ درصد (۷۸۷,۷۹۶ هزار دلار) و جو دامی با سهم ۵ درصد (۷۷۹,۳۶۵ هزار دلار) قرار دارند. تحلیل روند سال ۲۰۲۴ همچنین نشان می‌دهد که صادرات اقلامی همچون گوشت مرغ، حبوبات، جو دامی، انواع روغن‌ها، شکر خام و کنجاله سویا نسبت به سال ۲۰۲۳ افزایش داشته که بیانگر رشد ظرفیت تولید داخلی و افزایش تقاضای جهانی برای این محصولات است.

در بخش واردات، سال ۲۰۲۴ نشان‌دهنده وابستگی روسیه به برخی اقلام کلیدی بوده است. بیشترین سهم واردات مربوط به دانه سویا است که با سهم ۲۱ درصد و ارزش ۶,۰۳,۷۲۱ هزار دلار، نقشی حیاتی در تأمین نهاده‌های دامی کشور ایفا می‌کند. پس از آن، گوشت گاو یخ‌زده با ۱۶ درصد (۴۶۰,۷۵۸ هزار دلار)، چای با ۱۲ درصد (۳۵۰,۹۴۶ هزار دلار)، میوه‌های تازه یا خشک با ۱۱ درصد (۳۰۰,۹۵۱ هزار دلار)، دانه آفتاب‌گردان با ۱۰ درصد (۲۸۲,۷۹۱ هزار دلار) و گوشت مرغ با ۱۰ درصد (۲۷۰,۶۳۸ هزار دلار) قرار دارند. بررسی روند تغییرات واردات نشان می‌دهد که سهم برخی کالاها مانند گوشت گاو یخ‌زده، گوشت مرغ، تخم‌مرغ، برنج و دانه آفتاب‌گردان در سال ۲۰۲۴ نسبت به سال قبل افزایش یافته است؛ موضوعی که حاکی از افزایش مصرف داخلی یا محدودیت در تولید داخلی این کالاها است.

در مجموع، تحلیل تجارت خارجی روسیه طی سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ نشان می‌دهد که این کشور با وجود چالش‌های گسترده بین‌المللی، توانسته است بخش صادرات خود را در برخی حوزه‌ها تقویت کرده و هم‌زمان سیاست‌هایی برای مدیریت وابستگی وارداتی در پیش گیرد. این روندها تأثیر مهمی بر ساختار امنیت غذایی روسیه داشته و می‌تواند مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های آینده در بخش کشاورزی و تجارت خارجی قرار گیرد.

جدول ۳- ارزش و سهم کالاهای اساسی صادراتی فدراسیون روسیه سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۴ (هزار دلار- درصد)

کالا	صادرات									
	۲۰۲۴		۲۰۲۳		۲۰۲۲		۲۰۲۱		۲۰۲۰	
	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش
مجموع ارزش کالاهای اساسی صادراتی	۱۰۰	۱۵,۷۲۶,۴۹۴	۱۰۰	۲۴,۳۳۳,۲۷۸	۱۰۰	۱۸,۶۵۸,۷۴۸	۱۰۰	۱۶,۶۸۱,۱۵۴	۱۰۰	۱۵,۷۹۳
گوشت گاو تازه	۰.۱۵	۲۳,۳۴۱	۰.۰۹	۲۱,۹۲۳	۰.۱۱	۲۰,۹۰۶	۰.۱۴	۲۳,۹۲۸	۰.۱۴	۱۳
گوشت گاو یخ‌زده	۱	۱۵۷,۶۰۹	۰.۶۲	۱۵۰,۷۵۰	۱.۱۰	۲۰۴,۶۵۴	۱.۱۵	۱۹۱,۷۳۶	۱.۱۵	۷۴
گوشت مرغ	۵.۰۱	۷۸۷,۷۹۶	۳.۱۱	۷۵۷,۳۲۸	۴.۰۹	۷۶۲,۹۰۹	۳.۲۲	۵۳۷,۵۵۷	۳.۲۲	۴۲۷
شیر و لبنیات	۰.۲۰	۳۱,۸۶۲	۰.۱۱	۲۵,۸۰۸	۰.۱۳	۲۳,۶۵۲	۰.۲۲	۳۷,۳۱۷	۰.۲۲	۲۹
شیر خشک	۰.۳۶	۵۶,۶۰۴	۰.۲۰	۴۸,۸۵۵	۰.۳۲	۵۹,۹۰۰	۰.۱۷	۲۷,۶۷۲	۰.۱۷	۲۶
تخم مرغ	۰.۱۳	۲۰,۹۰۶	۰.۱۷	۴۰,۵۱۷	۰.۱۸	۳۴,۲۲۱	۰.۲۶	۴۴,۰۷۷	۰.۲۶	۳۴,۹۶۹
حیویات	۷.۸۹	۱,۲۴۰,۸۵۸	۵.۶۵	۱,۳۷۵,۸۹۶	۳.۸۴	۷۱۵,۹۳۸	۳.۸۳	۶۳۹,۵۴۰	۳.۸۳	۳۱۸,۵۱۲
میوه تازه/خشک	۰.۰۰۴	۶۸۰	۰.۰۰۳	۷۶۷	۰.۰۰۳	۵۷۸	۰.۰۲	۳,۲۸۲	۰.۰۲	۲,۰۱۵
چای	۰.۲۷	۴۲,۸۸۲	۰.۲۰	۴۹,۶۵۹	۰.۳۰	۵۶,۲۵۳	۰.۶۹	۱۱۵,۰۱۵	۰.۶۹	۱۰۵,۴۱۸
گندم	۳۱.۳۳	۴,۹۲۷,۰۲۱	۴۸.۶۱	۱۱,۸۲۷,۵۵۹	۴۷	۸,۷۶۹,۸۵۱	۴۳.۷۷	۷,۳۰۱,۶۸۹	۴۳.۷۷	۷,۹۱۸,۲۹۴
جو دامی	۴.۹۶	۷۷۹,۳۶۵	۴.۷۸	۱,۱۶۲,۶۸۴	۳.۱۳	۵۸۳,۷۴۰	۵.۸۰	۹۶۶,۷۷۴	۵.۸۰	۸۹۸,۸۸۸
ذرت دامی	۳.۳۸	۵۳۲,۰۶۵	۴.۹۲	۱,۱۹۷,۷۶۰	۴.۴۷	۸۳۴,۸۸۴	۴.۱۶	۶۹۴,۲۰۷	۴.۱۶	۳۹۵,۲۴۴
برنج	۰.۰۶	۱۰,۰۰۰	۰.۱۰	۲۳,۳۸۳	۰.۱۹	۳۴,۶۲۰	۰.۴۳	۷۱,۴۶۷	۰.۴۳	۶۷,۱۷۲
دانه سویا	۲.۲۵	۳۵۴,۲۳۲	۶.۰۶	۷۴۵,۰۴۵	۲.۴۴	۴۵۵,۰۴۱	۲.۴۵	۴۰۸,۰۲۶	۲.۴۵	۴۱۵,۳۴۸
کلزا	۰.۷۴	۱۱۵,۶۷۴	۰.۹۴	۲۲۹,۴۰۱	۰.۴۶	۸۶,۷۰۱	۰.۹۵	۱۵۸,۵۲۲	۰.۹۵	۲۹۲,۵۸۹
دانه آفتابگردان	۰.۵۷	۹۰,۳۲۸	۰.۵۱	۱۲۴,۲۴۵	۰.۶۲	۱۱۶,۴۸۱	۰.۳۷	۶۲,۰۳۱	۰.۳۷	۵۶۲,۵۱۰
روغن خام سویا	۲.۵۸	۴۰۶,۰۰۵	۱.۹۸	۴۸۲,۵۴۱	۲.۸۹	۵۳۹,۸۹۳	۳.۱۹	۵۳۲,۲۲۰	۳.۱۹	۴۴۲,۹۸۵
روغن آفتابگردان	۲۴.۸۵	۳,۹۰۸,۵۴۱	۱۴.۹۰	۳,۶۲۶,۳۰۶	۱۸.۹۵	۳,۵۳۶,۵۳۵	۱۸.۶۱	۳,۱۰۵,۰۱۶	۱۸.۶۱	۲,۴۷۲,۱۱۱
روغن کلزا (کانولا)	۷.۳۴	۱,۱۵۳,۵۷۶	۶.۵۵	۱,۵۹۴,۴۹۱	۶.۶۶	۱,۲۴۲,۷۷۱	۵.۹۲	۹۸۷,۳۳۲	۵.۹۲	۵۸۵,۵۱۳
شکر خام	۴.۳۶	۶۸۵,۸۳۲	۱.۶۷	۴۰۶,۴۸۳	۰.۵۸	۱۰۷,۵۹۰	۱.۵۵	۲۵۸,۸۰۸	۱.۵۵	۴۶۱,۴۸۴
قند	۰.۰۸	۱۲,۸۳۷	۰.۰۷	۱۷,۱۴۴	۰.۰۹	۱۶,۴۹۷	۰.۱۶	۲۶,۶۹۰	۰.۱۶	۱۵,۵۳۰
کنجاله سویا	۲.۴۷	۳۸۸,۴۸۰	۱.۷۵	۴۲۴,۷۳۳	۲.۴۴	۴۵۵,۱۳۳	۲.۹۳	۴۸۸,۲۴۸	۲.۹۳	۲۳۵,۰۷۲

منبع: داده‌های پایگاه Trade Map

جدول ۴- ارزش و سهم کالاهای اساسی وارداتی فدراسیون روسیه سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۴ (هزار دلار- درصد)

کالا	واردات									
	۲۰۲۴		۲۰۲۳		۲۰۲۲		۲۰۲۱		۲۰۲۰	
	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش	سهم	ارزش
مجموع ارزش کالاهای اساسی وارداتی	۱۰۰	۲,۸۲۰,۲۳۷	۱۰۰	۲,۹۳۸,۸۳۲	۱۰۰	۳,۶۵۲,۳۱۳	۱۰۰	۵,۵۸۳,۴۸۳	۱۰۰	۴,۸۲۸,۰۴۲
گوشت گاو تازه	۰.۰۶	۱,۶۹۰	۰.۰۷	۱,۹۶۰	۰.۰۷	۲,۵۳۸	۳.۲۸	۱۸۸,۵۸۶	۴.۶۴	۲۲۴,۲۵۴
گوشت گاو یخ‌زده	۱۶.۳۴	۴۶۰,۷۵۸	۱۳.۷۱	۴۰۲,۹۹۰	۱۴.۷۹	۵۴۰,۲۴۸	۱۲.۱۵	۶۷۸,۴۳۴	۱۴.۶۶	۷۰۷,۸۵۶
گوشت مرغ	۹.۶۰	۲۷۰,۶۳۸	۵.۷۲	۱۶۸,۲۰۵	۲.۹۰	۱۰۵,۹۴۰	۷.۳۷	۴۱۱,۵۷۹	۶.۶۳	۳۲۰,۰۱۸
شیر و لبنیات	۰.۰۴	۹۹۳	۰.۰۷	۲,۱۵۴	۰.۲۵	۸,۹۶۶	۳.۲۸	۱۸۲,۹۳۸	۴.۱۰	۱۹۸,۰۲۴
شیر خشک	۰.۱۷	۴,۸۳۰	۰.۲۹	۸,۵۴۴	۰.۶۳	۲۲,۹۵۶	۶.۰۲	۳۳۵,۹۱۷	۶.۸۰	۳۲۸,۴۸۹
تخم مرغ	۸.۴۴	۲۳۷,۹۰۲	۵.۸۵	۱۷۲,۰۵۳	۵.۳۷	۱۹۵,۹۹۷	۵.۵۶	۳۱۰,۵۹۵	۶.۰۱	۲۹۰,۲۲۸
حیوانات	۰.۷۴	۲۰,۸۰۰	۱.۰۳	۳۰,۴۰۳	۱.۱۷	۴۲,۸۴۶	۰.۶۹	۳۸,۴۰۶	۰.۸۴	۴۰,۵۱۰
میوه تازه/خشک	۱۰.۶۷	۳۰۰,۹۵۱	۱۲.۲۶	۳۶۰,۴۱۳	۸.۶۱	۳۱۴,۴۳۳	۵.۷۰	۳۱۸,۳۰۶	۵.۹۵	۲۸۷,۴۷۳
چای	۱۲.۴۴	۳۵۰,۹۴۶	۱۳.۰۳	۳۸۲,۸۷۰	۱۲.۰۹	۴۴۱,۶۰۲	۷.۸۱	۴۳۶,۲۳۹	۸.۵۴	۴۱۲,۲۴۵
گندم	۰.۰۲	۴۹۵	۰.۵۲	۱۵,۲۷۵	۰.۹۳	۳۳,۹۲۴	۰.۸۸	۴۹,۱۵۸	۱.۳۴	۶۴,۸۳۹
جو دامی	۰.۰۰۴	۱۰۹	۰.۰۴	۱,۱۲۸	۰.۰۲	۶۷۶	۰.۰۳	۱,۹۰۵	۰.۱۶	۷,۵۴۵
ذرت دامی	۱.۱۸	۳۳,۲۶۱	۴.۳۷	۱۲۸,۵۵۸	۴.۳۲	۱۵۷,۸۵۳	۱.۹۹	۱۱۰,۹۱۴	۲.۷۵	۱۳۲,۷۰۴
برنج	۴.۳۵	۱۲۲,۷۹۳	۳.۸۴	۱۱۲,۷۹۳	۳.۲۵	۱۱۸,۵۴۸	۱.۷۶	۹۸,۴۱۳	۲.۱۲	۱۰۲,۴۵۲
دانه سویا	۲۱.۴۱	۶۰۳,۷۲۱	۲۵.۳۴	۷۴۴,۸۴۶	۲۵.۶۹	۹۳۸,۱۲۰	۲۲.۵۹	۱,۲۶۱,۴۱۳	۱۷.۸۶	۸۶۲,۲۱۳
کلزا	۰.۹۳	۲۶,۲۶۶	۲.۲۲	۶۵,۱۷۱	۲.۱۱	۷۶,۹۱۶	۱.۱۳	۶۲,۸۹۱	۱.۱۶	۵۵,۹۲۳
دانه آفتابگردان	۱۰.۰۳	۲۸۲,۷۹۱	۷.۸۵	۲۳۰,۶۸۸	۷.۵۰	۲۷۳,۹۶۰	۵.۴۸	۳۰۶,۲۰۳	۶.۸۹	۳۳۲,۷۰۴
روغن خام سویا	۰.۰۲	۵۳۵	۰.۰۱	۲۳۸	۰.۰۳	۹۹۹	۱.۰۶	۵۸,۹۷۷	۱.۰۲	۴۹,۳۷۹
روغن آفتابگردان	۰.۰۲	۶۳۲	۰.۰۳	۹۵۰	۰.۰۲	۸۷۳	۰.۰۳	۱,۵۷۹	۰.۰۳	۱,۴۹۷
روغن کلزا (کانولا)	۰.۰۰۲	۵۲	۰.۰۲	۵۸۶	۰.۰۱	۴۲۳	۳.۱۱	۱۷۳,۵۳۴	۲.۱۵	۱۰۳,۹۱۳
شکر خام	۱.۱۷	۳۲,۹۲۲	۱.۵۲	۴۴,۵۶۳	۸.۱۲	۲۹۶,۴۰۳	۱.۶۹	۹۴,۴۴۰	۱.۴۷	۷۰,۸۷۶
قند	۲.۳۸	۶۷,۱۵۰	۲.۱۹	۶۴,۴۴۴	۲.۱۴	۷۸,۰۷۷	۱.۵۳	۸۵,۵۱۷	۱.۴۱	۶۸,۲۷۵
کنجاله سویا	۰.۰۰۰۱	۲	-	-	۰.۰۰۰۴	۱۵	۶.۷۶	۳۷۷,۵۳۹	۳.۴۵	۱۶۶,۶۲۵

منبع: داده‌های پایگاه Trade Map

۲-۲ - مقایسه صادرات و واردات کالاهای اساسی فدراسیون روسیه بر حسب نوع کالا

- غلات در صادرات در مقابل نهاده‌های دامی در واردات

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های تجارت کشاورزی روسیه، تمرکز صادرات بر غلات و تمرکز واردات بر نهاده‌های دامی است. در بخش صادرات، گندم به تنهایی سهم بسیار بزرگی از کل صادرات را به خود اختصاص داده و در سال ۲۰۲۴ حدود ۳۱ درصد از ارزش کل صادرات کالاهای اساسی را تشکیل داده است. علاوه بر گندم، صادرات جو دامی و ذرت دامی نیز قابل توجه است. این موضوع نشان می‌دهد که روسیه در تولید محصولات زراعی گسترده و زمین‌بر دارای مزیت رقابتی بالایی است.

در مقابل، در بخش واردات، دانه سویا مهم‌ترین قلم وارداتی محسوب می‌شود و در سال ۲۰۲۴ حدود ۲۱ درصد از کل واردات کالاهای اساسی را تشکیل داده است. دلیل اصلی این وابستگی، استفاده گسترده از سویا در تولید خوراک دام و طیور است. بنابراین، در حالی که روسیه صادرکننده بزرگ غلات است، برای تأمین برخی نهاده‌های پروتئینی همچنان به بازار جهانی وابسته است.

جدول ۵- ارزش دلاری صادرات و واردات غلات و نهاده‌های دامی در فدراسیون روسیه سال‌های (۲۰۲۰-۲۰۲۴)

(میلیون دلار)

واردات					صادرات					کالا
۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	
۰.۴۹	۱۵	۳۳	۴۹	۶۴	۴,۹۲۷	۱۱,۸۲۷	۸,۷۶۹	۷,۳۰۱	۷,۹۱۸	گندم
۰.۱۰	۱.۲	۰.۶۷	۱.۹	۷	۷۷۹	۱,۱۶۲	۵۸۳	۹۶۶	۸۹۸	جو دامی
۳۳	۱۲۸	۱۵۷	۱۱۰	۱۳۲	۵۳۲	۱,۱۹۷	۸۳۴	۶۹۴	۳۹۵	ذرت دامی
۶۰.۳	۷۴۴	۹۳۸	۱,۲۶۱	۸۶۲	۳۵۴	۷۴۵	۴۵۵	۴۰۸	۴۱۵	دانه سویا

منبع:

- داده‌های پایگاه Trade Map

- صادرات روغن‌های گیاهی در مقابل واردات دانه‌های روغنی

در گروه دانه‌های روغنی و محصولات وابسته نیز یک الگوی جالب مشاهده می‌شود. روسیه از یک سو صادرکننده بزرگ روغن آفتابگردان و روغن کلزا است. در سال ۲۰۲۴ روغن آفتابگردان حدود ۲۵ درصد از صادرات کالاهای اساسی را تشکیل داده و دومین کالای مهم صادراتی محسوب می‌شود.

اما در مقابل، واردات دانه آفتابگردان نیز در سبد وارداتی این کشور دیده می‌شود. این مسئله نشان می‌دهد که روسیه علاوه بر تولید داخلی، برای تأمین مواد اولیه صنایع فرآوری روغن نیز در برخی سال‌ها به واردات متکی است. با این حال، ارزش صادرات محصولات فرآوری شده به مراتب بیشتر از ارزش واردات دانه‌های خام است که نشان‌دهنده ایجاد ارزش افزوده در داخل کشور است.

جدول ۶- ارزش دلاری صادرات و واردات روغن‌های گیاهی و دانه‌های روغنی در فدراسیون روسیه سال‌های (۲۰۲۰-۲۰۲۴) (میلیون دلار)

کالا	صادرات					واردات				
	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴
روغن آفتابگردان	۲,۴۷۲	۳,۱۰۵	۳,۵۳۶	۳,۶۲۶	۳,۹۰۸	۱.۴	۱.۵	۰.۸۷	۰.۹۵	۰.۶۳
روغن کلزا	۵۸۵	۹۸۷	۱,۲۴۲	۱,۵۹۴	۱,۱۵۳	۱۰۳	۱۷۳	۰.۴۲	۰.۵۸	۰.۰۵۲
روغن سویا	۴۴۲	۵۳۲	۵۳۹	۴۸۲	۴۰۶	۴۹	۵۸	۰.۹۹	۰.۲۳	۰.۵۳
دانه آفتابگردان	۵۶۲	۶۲	۱۱۶	۱۲۴	۹۰	۳۳۲	۳۰.۶	۲۷۳	۲۳۰	۲۸۲
کلزا	۲۹۲	۱۵۸	۸۶	۲۲۹	۱۱۵	۵۵	۶۲	۷۶	۶۵	۲۶
دانه سویا	۴۱۵	۴۰۸	۴۵۵	۷۴۵	۳۵۴	۸۶۲	۱,۲۶۱	۹۳۸	۷۴۴	۶۰۳

منبع:

- داده‌های پایگاه Trade Map

- مقایسه محصولات دامی در صادرات و واردات

در حوزه محصولات دامی نیز تفاوت‌هایی میان صادرات و واردات دیده می‌شود. در بخش صادرات، گوشت مرغ مهم‌ترین محصول دامی صادراتی روسیه است و در سال ۲۰۲۴ حدود ۵ درصد از صادرات کالاهای اساسی را تشکیل داده است. افزایش صادرات این محصول نشان‌دهنده توسعه قابل توجه صنعت طیور در روسیه طی سال‌های اخیر است. در مقابل، در بخش واردات، گوشت گاو یخ‌زده یکی از اقلام مهم محسوب می‌شود و در سال ۲۰۲۴ حدود ۱۶ درصد از کل واردات را به خود اختصاص داده است. این موضوع نشان می‌دهد که تولید داخلی گوشت گاو در روسیه هنوز نتوانسته پاسخگوی کامل تقاضای داخلی باشد. همچنین واردات گوشت مرغ و تخم مرغ در برخی سال‌ها افزایش یافته که می‌تواند ناشی از نوسانات تولید داخلی یا افزایش تقاضا باشد.

جدول ۷- ارزش دلاری صادرات و واردات محصولات دامی در فدراسیون روسیه سال‌های (۲۰۲۰-۲۰۲۴) (میلیون دلار)

کالا	صادرات					واردات				
	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲	۲۰۲۳	۲۰۲۴
گوشت مرغ	۴۲۷	۵۳۷	۷۶۲	۷۵۷	۷۸۷	۳۲۰	۴۱۱	۱۰۵	۱۶۸	۲۷۰
گوشت گاو تازه	۱۳	۲۳	۲۰	۲۱	۲۳	۲۲۴	۱۸۸	۲.۵	۱.۹	۱.۶
گوشت گاو یخ‌زده	۷۴	۱۹۱	۲۰۴	۱۵۰	۱۵۷	۷۰۷	۶۷۸	۵۴۰	۴۰۲	۴۶۰

منبع:

- داده‌های پایگاه Trade Map

- مقایسه کالاهای مصرفی وارداتی با کالاهای صادراتی

بخش دیگری از واردات روسیه شامل کالاهای مصرفی است که تولید آن‌ها در این کشور به دلیل شرایط اقلیمی محدود است. برای مثال: چای، میوه‌های تازه و خشک و برنج؛ این کالاها سهم قابل توجهی در واردات دارند اما در صادرات روسیه تقریباً نقشی ندارند. در مقابل، اقلام صادراتی عمدتاً شامل محصولات زراعی گسترده و کالاهایی هستند که تولید آن‌ها با شرایط اقلیمی و منابع زمین در روسیه سازگارتر است.

جدول ۸- ارزش دلاری صادرات و واردات کالاهای مصرفی در فدراسیون روسیه سال‌های (۲۰۲۰-۲۰۲۴) (میلیون دلار)

کالا	صادرات					واردات				
	۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۲۴	۲۰۲۳	۲۰۲۲	۲۰۲۱	۲۰۲۰
برنج	۶۷	۷۱	۳۴	۲۳	۱۰	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۸	۹۸	۱۰۲
چای	۱۰۵	۱۱۵	۵۶	۴۹	۴۲	۳۵۰	۳۸۲	۴۴۱	۴۳۶	۴۱۲
میوه تازه/خشک	۲۰۱	۳۰۲	۰۵۷	۰۷۶	۰۶۸	۳۰۰	۳۶۰	۳۱۴	۳۱۸	۲۸۷
شکر	۴۶۱	۲۵۸	۱۰۷	۴۰۶	۶۸۵	۳۲	۴۴	۲۹۶	۹۴	۷۰
قند	۱۵	۲۶	۱۶	۱۷	۱۲	۶۷	۶۴	۷۸	۸۵	۶۸

منبع:

- داده‌های پایگاه Trade Map

- مقایسه سهم اقلام اصلی در سال ۲۰۲۴

در سال ۲۰۲۴ ساختار تجارت کالاهای اساسی روسیه تصویر روشنی از مزیت‌های نسبی این کشور ارائه می‌دهد. در صادرات:

- گندم حدود ۳۱ درصد
- روغن آفتابگردان حدود ۲۵ درصد
- حبوبات و روغن کلزا هر کدام حدود ۸ درصد
- گوشت مرغ و جو دامی هر کدام حدود ۵ درصد

در واردات:

- دانه سویا حدود ۲۱ درصد
- گوشت گاو یخزده حدود ۱۶ درصد
- چای حدود ۱۲ درصد
- میوه‌های تازه یا خشک حدود ۱۱ درصد
- دانه آفتابگردان و گوشت مرغ هر کدام حدود ۱۰ درصد

این مقایسه نشان می‌دهد که صادرات روسیه بیشتر بر محصولات اولیه کشاورزی و فرآورده‌های روغنی متمرکز است، در حالی که واردات شامل نهاده‌های تولیدی و برخی کالاهای مصرفی خاص است.

۳- تحلیل ساختار شرکای اصلی تجاری روسیه در بازار کالاهای اساسی

بررسی ساختار وابستگی تجاری روسیه در کالاهای اساسی نشان می‌دهد که تجارت کشاورزی این کشور از تمرکز جغرافیایی قابل توجهی برخوردار است؛ به گونه‌ای که در بسیاری از اقلام، بخش عمده صادرات یا واردات روسیه تنها به چند شریک اصلی محدود می‌شود. در حوزه صادرات، کشورهایمانند چین، هند، ترکیه، عربستان سعودی، مصر و قزاقستان در شمار مهم‌ترین مقاصد کالاهای اساسی روسیه قرار دارند. تمرکز صادرات غلات، روغن‌های گیاهی و نهاده‌های کشاورزی در بازارهای آسیایی و خاورمیانه بیانگر جهت‌گیری فزاینده تجارت خارجی روسیه به سمت بازارهای غیرغربی و اقتصادهای در حال توسعه است.

در مقابل، ساختار واردات روسیه نشان می‌دهد که این کشور در برخی اقلام به تأمین‌کنندگان محدودی وابستگی بالایی دارد. به‌عنوان نمونه، واردات دانه سویا عمدتاً از برزیل و پاراگوئه انجام می‌شود و بخش مهمی از واردات چای از سریلانکا، هند و چین تأمین می‌گردد. همچنین واردات گوشت گاو یخ‌زده، دانه‌های روغنی و برخی محصولات غذایی خاص نیز وابستگی قابل توجهی به چند کشور محدود دارد. این تمرکز وارداتی می‌تواند در شرایط بحران‌های ژئوپلیتیکی، محدودیت‌های حمل‌ونقل یا نوسانات بازار جهانی، ریسک‌هایی را برای امنیت غذایی و زنجیره تأمین روسیه ایجاد کند.

تحلیل این الگوها نشان می‌دهد که در کنار مزیت صادراتی روسیه در غلات، روغن‌های گیاهی و برخی محصولات کشاورزی، همچنان فرصت‌هایی برای ورود بازیگران جدید به بازار وارداتی این کشور وجود دارد. در این چارچوب، ایران می‌تواند با تکیه بر مزیت جغرافیایی، دسترسی به کریدور شمال-جنوب و ظرفیت‌های صادراتی در محصولاتی مانند میوه، چای، برنج و برخی فرآورده‌های غذایی، بخشی از نیاز وارداتی روسیه را هدف‌گذاری کند. علاوه بر این، توسعه همکاری‌های لجستیکی و تهاتری میان دو کشور می‌تواند زمینه تنوع‌بخشی به شرکای تجاری روسیه و تقویت جایگاه ایران در زنجیره تجارت منطقه‌ای کالاهای اساسی را فراهم سازد.

جدول ۹- ساختار وابستگی تجاری روسیه در کالاهای اساسی بر اساس شرکای اصلی تجاری

کالا	سهم چهار کشور اول مقصد صادراتی	سهم چهار کشور اول مبدأ واردات
گندم	مصر (۳۲.۰۴٪)، ترکیه (۱۱.۸۲٪)، عربستان (۵.۹۳٪)، کنیا (۵.۳۱٪)	مصر (۳۲.۰۴٪)، ترکیه (۱۱.۸۲٪)، عربستان (۵.۹۳٪)، کنیا (۵.۳۱٪)
گوشت گاو تازه	عربستان سعودی (۴۷.۲۱٪)، چین (۲۱.۲۲٪)، گرجستان (۱۱.۴۸٪)، امارات (۸.۱۲٪)	عربستان (۱۱.۲٪)، اروگوئه (۹.۰۲٪)، ژاپن (۷.۵٪)، آرژانتین (۲.۱٪)
گوشت گاو یخ زده	چین (۵۲.۹۲٪)، عربستان سعودی (۲۲.۱۵٪)، ازبکستان (۸.۹۱٪)، قزاقستان (۴.۳۳٪)	برزیل (۵۶.۶٪)، پاراگوئه (۱۶.۱۷٪)، کلمبیا (۸.۹٪)، هند (۸.۰۴٪)
گوشت مرغ	چین (۵۰.۰۵٪)، عربستان (۲۲.۸۴٪)، قزاقستان (۹.۶۵٪)، آذربایجان (۳.۰۳٪)	چین (۴۶.۵٪)، برزیل (۳۶.۲٪)، قزاقستان (۱۶.۵٪)، آذربایجان (۰.۳۹٪)
شیر خشک	قزاقستان (۵۶.۶۴٪)، ارمنستان (۸.۳۳٪)، چین (۶.۷۱٪)، گرجستان (۵.۷۵٪)	عربستان (۴۹.۷٪)، قزاقستان (۲۸.۲٪)، اروگوئه (۲۱.۲٪)، هنگ کنگ (۰.۶٪)
تخم مرغ	قزاقستان (۵۱.۸۸٪)، مغولستان (۴۰.۷۶٪)، قزاقستان (۳.۴۲٪)، امارات (۲.۰۲٪)	ترکیه (۱۸.۷٪)، فرانسه (۱۲.۴٪)، بریتانیا (۱۱.۸٪)، اسپانیا (۱۱.۲٪)
حبوبات	هند (۳۴٪)، ترکیه (۱۸٪)، چین (۱۶٪)، پاکستان (۱۴٪)	برزیل (۵۶.۶٪)، پاراگوئه (۱۶.۲٪)، کلمبیا (۹٪)، هند (۸٪)
میوه‌های تازه یا خشک	قزاقستان (۲۴.۳۰٪)، جمهوری چک (۲۳.۹۱٪)، چین (۱۱.۸۵٪)، آلمان (۸.۷۰٪)	ترکیه (۱۸٪)، اکوادور (۱۴٪)، ازبکستان (۱۰٪)
چای	قزاقستان (۳۲.۰۷٪)، آذربایجان (۱۹.۸۲٪)، ازبکستان (۶.۶۷٪)، قزاقستان (۶.۶۳٪)	سریلانکا (۳۳.۳٪)، هند (۱۸٪)، چین (۱۴٪)، امارات (۱۲.۸٪)
جو دامی	عربستان (۵۰.۴۰٪)، چین (۱۷.۴۸٪)، کویت (۸.۵۷٪)، تونس (۵.۹۹٪)	عربستان (۶۳.۵٪)، آلمان (۳۶.۳٪)، لیتوانی (۱٪)، فرانسه (۰.۷٪)
ذرت دامی	ترکیه (۵۷.۸۷٪)، کره جنوبی (۱۱.۲۶٪)، ویتنام (۸.۷۷٪)، چین (۶.۶۹٪)	فرانسه (۴۹.۳٪)، کجارتستان (۲۹.۲٪)، صربستان (۷.۹٪)، آلمان (۶.۱٪)
برنج	قزاقستان (۶۵.۳۷٪)، قزاقستان (۱۳.۹۰٪)، ارمنستان (۱۳.۰۹٪)، تاجیکستان (۳.۷۵٪)	هند (۶۱.۲٪)، قزاقستان (۱۲.۷٪)، چین (۱۱.۱٪)، تایلند (۸.۸٪)
دانه سویا	چین (۸۵.۲۰٪)، قزاقستان (۸.۱۶٪)، کره جنوبی (۳.۲۵٪)، ایالات متحده (۱.۸۶٪)	برزیل (۸۰.۳٪)، پاراگوئه (۱۶.۶٪)، رومانی (۳٪)، چین (۰.۰۴٪)
کلزا	چین (۸۸.۵۳٪)، قزاقستان (۱۰.۱۵٪)، لیتوانی (۱.۳۱٪)، مغولستان (۰.۰۳٪)	قزاقستان (۴۸.۷٪)، آلمان (۳۱.۳٪)، اسپانیا (۷.۶٪)، مجارستان (۶٪)
دانه آفتابگردان	قزاقستان (۶۵.۸۰٪)، چین (۱۲.۲۴٪)، ترکیه (۹.۵۳٪)، ارمنستان (۳.۲۳٪)	فرانسه (۳۹.۷٪)، چین (۲۹.۱٪)، ترکیه (۱۳.۵٪)، صربستان (۴.۸٪)
روغن خام سویا	هند (۵۷.۴۵٪)، چین (۲۶.۴۲٪)، مصر (۱۲.۸۵٪)، امارات (۰.۸۶٪)	مصر (۸۷.۵٪)، کره جنوبی (۶.۵٪)، آلمان (۲.۱٪)، فنلاند (۱.۳٪)
روغن آفتابگردان	هند (۴۲.۸۷٪)، ترکیه (۱۷.۱۵٪)، چین (۱۴.۸۰٪)، مصر (۱۰.۵۰٪)	بلغارستان (۳۴.۴٪)، قزاقستان (۲۶٪)، لهستان (۲۲.۹٪)، لتونی (۷.۳٪)
روغن کلزا	چین (۹۳.۸۶٪)، نروژ (۳.۲۲٪)، لتونی (۱.۳۷٪)، تونس (۰.۵۷٪)	قزاقستان (۵۱.۹٪)، آلمان (۲۳.۱٪)، فیلیپین (۹.۶٪)، فنلاند (۳.۸٪)
قند و شکر	قزاقستان (۴۵.۰۵٪)، ازبکستان (۲۹.۸۸٪)، تاجیکستان (۹.۷۰٪)، آذربایجان (۵.۱۰٪)	برزیل (۷۹.۸٪)، آلمان (۵.۳٪)، آذربایجان (۳.۳٪)، کلمبیا (۳.۲٪)
کنجاله سویا	ازبکستان (۳۰.۳۸٪)، آلمان (۱۸.۳۶٪)، قزاقستان (۱۲.۴۳٪)، آمریکا (۱۲.۲۰٪)	قزاقستان (۱۰۰٪)

۴- کالای اولویت‌دار برای ایران در بازار روسیه

ساختار تجارت کشاورزی روسیه نشان می‌دهد که فرصت‌های اصلی ایران در تعامل با این کشور، نه در رقابت مستقیم با صادرات داخلی روسیه، بلکه در تکمیل نیازهای وارداتی و مشارکت در زنجیره‌های تأمین منطقه‌ای شکل می‌گیرد. در این چارچوب، کالاهایی مانند گوشت گاو، چای، میوه‌ها و محصولات باغی و همچنین برنج از جمله اقلامی هستند که روسیه در آنها وابستگی وارداتی دارد و می‌تواند به‌عنوان محورهای مهم صادراتی ایران مطرح شوند. در کنار آن، نهاده‌های دامی به‌ویژه دانه سویا نیز بستر مناسبی برای همکاری‌های تأمین یا فرآوری مشترک فراهم می‌کند. همچنین در حوزه دانه‌های روغنی و زنجیره‌های ارزش مرتبط، امکان حضور ایران در فرآوری، تجارت مجدد و تکمیل زنجیره تأمین منطقه‌ای وجود دارد؛ موضوعی که می‌تواند نقش ایران را از یک تأمین‌کننده صرف به یک بازیگر فعال‌تر در شبکه تجارت کشاورزی منطقه ارتقا دهد.

بر اساس تحلیل ساختار تجارت کالاهای اساسی روسیه، اولویت‌های صادراتی ایران شامل گوشت گاو، میوه‌های تازه و خشک، چای، برنج و نهاده‌های دامی به‌ویژه دانه سویا است که بیشترین هم‌پوشانی را با نیازهای وارداتی این کشور دارند. در این میان، گوشت گاو به‌عنوان یک بازار واردکننده خالص با تقاضای پایدار، بالاترین اولویت را دارد. میوه‌های تازه و خشک نیز به دلیل محدودیت‌های اقلیمی روسیه و مزیت تنوع و نزدیکی جغرافیایی ایران، فرصت رقابتی مهمی ایجاد می‌کنند. چای به‌عنوان کالای کاملاً وارداتی، بازاری آماده با ریسک پایین محسوب می‌شود، در حالی که برنج بیشتر در بازارهای خاص و با کیفیت قابلیت هدف‌گذاری دارد. نهاده‌های دامی و دانه سویا نیز به دلیل وابستگی ساختاری روسیه، فرصت‌های استراتژیک‌تری در قالب همکاری در زنجیره تأمین خوراک دام فراهم می‌کنند؛ در مجموع این اقلام، مسیر بهینه ورود ایران به بازار روسیه را بر پایه کالاهای وابسته به واردات، محصولات اقلیم‌محور و زنجیره‌های تأمین دامی ترسیم می‌کنند.

در شرایط فعلی، ساختار تولید و تجارت کشاورزی روسیه این امکان را فراهم می‌سازد که ایران در کوتاه‌مدت از ظرفیت این کشور برای تأمین کالاهای اساسی و کنترل بازار داخلی استفاده کند، به‌ویژه در حوزه غلات شامل گندم، جو و ذرت، روغن‌های خوراکی نظیر آفتابگردان و کلزا و همچنین نهاده‌های دامی مانند ذرت، سویا و کنجاله که از اقلام حساس و اثرگذار بر امنیت غذایی کشور محسوب می‌شوند و می‌توانند از طریق واردات هدفمند، کوتاه‌مدت و حتی ذخایر استراتژیک، نقش مهمی در تثبیت بازار و کاهش فشارهای قیمتی ایفا کنند. در میان‌مدت نیز با بهره‌گیری از ظرفیت‌های روسیه به‌عنوان تأمین‌کننده و در برخی موارد مسیر واسطه‌ای، امکان توسعه سازوکارهای تهاثری میان صادرات محصولات ایرانی شامل میوه، صیفی‌جات، چای و محصولات باغی در برابر واردات غلات و نهاده‌های دامی فراهم است که این امر علاوه بر کاهش وابستگی به منابع ارزی، زمینه شکل‌گیری الگوی تجارت متوازن‌تر و مقاوم‌تر را ایجاد می‌کند و در کنار آن، سرمایه‌گذاری مشترک در حوزه فرآوری دانه‌های روغنی و توسعه زنجیره ارزش،

می‌تواند منجر به افزایش ارزش افزوده در داخل کشور شود. در این چارچوب، استان گیلان به واسطه موقعیت ژئواکونومیک خود و دسترسی مستقیم به دریای خزر، ظرفیت تبدیل شدن به هاب اصلی واردات، ذخیره‌سازی و توزیع کالاهای اساسی از مسیر روسیه را دارد و می‌تواند با توسعه زیرساخت‌های بندری، انبارهای استراتژیک و مراکز لجستیکی، نقش کلیدی در کاهش هزینه حمل‌ونقل، افزایش سرعت تأمین و حتی ایجاد بستر صادرات مجدد به سایر استان‌ها و بازارهای منطقه‌ای ایفا کند و در نهایت به‌عنوان یک گره راهبردی در زنجیره تأمین شمال کشور عمل نماید.

۵- جمع‌بندی

بررسی ساختار تجارت کالاهای اساسی فدراسیون روسیه در دوره ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ نشان می‌دهد که این کشور با اتکا به ظرفیت‌های گسترده تولیدی، منابع طبیعی و توسعه صنایع کشاورزی و غذایی، جایگاه قابل توجهی در بازار جهانی کالاهای اساسی به‌ویژه غلات، روغن‌های گیاهی و نهاده‌های کشاورزی به دست آورده است. سهم بالای صادرات گندم، روغن آفتابگردان و روغن کلزا بیانگر مزیت نسبی روسیه در تولید محصولات زراعی گسترده و فرآوری دانه‌های روغنی است؛ در مقابل، وابستگی این کشور به واردات برخی نهاده‌های پروتئینی، دانه سویا و کالاهای مصرفی وابسته به شرایط اقلیمی همچنان ادامه دارد.

تحلیل الگوی واردات و صادرات روسیه نشان می‌دهد که ساختار تجارت کشاورزی این کشور مبتنی بر صادرات محصولات پایه و واردات برخی نهاده‌های راهبردی و کالاهای مصرفی خاص است. این موضوع ضمن آشکار ساختن نقاط قوت تولیدی روسیه، فرصت‌هایی را نیز برای کشورهای همکار به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌سازد تا در حوزه تأمین کالاهای مصرفی، توسعه همکاری‌های لجستیکی، تجارت تهاتری و مشارکت در زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای نقش فعال‌تری ایفا کنند.

در این چارچوب، ایران می‌تواند از ظرفیت بازار روسیه در دو سطح بهره‌برداری کند؛ نخست، استفاده از روسیه به‌عنوان یکی از مبادی مهم تأمین کالاهای اساسی و نهاده‌های دامی مورد نیاز کشور شامل غلات، روغن‌های خوراکی و خوراک دام، و دوم، توسعه صادرات محصولات دارای مزیت نسبی ایران نظیر میوه، محصولات باغی، چای و برخی کالاهای غذایی به بازار روسیه. توسعه این همکاری‌ها می‌تواند ضمن تقویت امنیت غذایی کشور، به کاهش فشارهای ارزی، تنوع‌بخشی به شرکای تجاری و افزایش تاب‌آوری زنجیره تأمین منجر شود.

در این میان، استان گیلان به دلیل دسترسی مستقیم به دریای خزر، برخورداری از ظرفیت‌های بندری و قرارگیری در مسیر کریدور شمال-جنوب، از قابلیت تبدیل شدن به یکی از مهم‌ترین مراکز لجستیکی و تجاری کشور در حوزه واردات کالاهای اساسی از روسیه برخوردار است. توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، انبارهای استراتژیک، صنایع

فرآوری و مراکز توزیع در استان می‌تواند نقش گیلان را در زنجیره تأمین کالاهای اساسی کشور تقویت کرده و زمینه ارتقای جایگاه اقتصادی استان در تجارت منطقه‌ای را فراهم سازد. در مجموع، نتایج این بررسی نشان می‌دهد که همکاری تجاری ایران و روسیه در حوزه کالاهای اساسی، علاوه بر ابعاد اقتصادی، دارای اهمیت راهبردی در حوزه امنیت غذایی و توسعه پیوندهای منطقه‌ای بوده و می‌تواند به‌عنوان یکی از محورهای مهم همکاری‌های بلندمدت دو کشور مورد توجه قرار گیرد.